

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
የጤና ጥበቃ ሚኒስቴር

ሁለተኛው ትውልድ በጤና ኤክስፐንሽን
ፕሮግራም
የእናቶች እና ጨቅላ ህጻናት ጤና አገልግሎት አሰጣጥ ፓኬጅ

ሀምሌ 2007 ዓ.ም
አዲስ አበባ

ማውጫ

1. መግቢያ.....	1
2. ዓላማ.....	1
2.1. አጠቃላይ ዓላማ.....	1
2.2. ዝርዝር ዓላማ.....	1
3. በጤና ኤክስፔንሽን ባለሙያዎች የሚከናወኑ ዝርዝር ተግባራትና አተገባበር	3
3.1. የእናቶችና ጨቅላ ህጻናትን አገልግሎት ለመስጠት የቀበሌውን ሁኔታ ያገናዘበ እቅድ ማዘጋጀትና መፈጸም	3
3.2. በቅድመ ወሊድ፣ ወሊድ፣ ድህረ ወሊድና የጨቅላ ህጻናት ጤና ላይ የማህበረሰብና የባህሪ ለውጥ ለማምጣት የትምህርትና ኮሚኒኬሽን ስራዎች መስራት	3
3.2.1. ክልማት ቡድንና የ1ለ5 መሪዎች ጋር አብሮ መስራት	3
3.2.2. የነፍሰጡር እናቶች ኮንፍረንስ ማካሄድ	4
3.1.3 ለሃይማኖት መሪዎች የአድቮኬሲ ስራ መስራት.....	4
3.3. የተኮር ቅድመ ወሊድ እንክብካቤ መስጠት.....	5
3.3.1. በመጀመሪያ የጉብኝት ወቅት የሚከተሉትን አገልግሎቶች ይሰጣሉ	5
3.3.2. በተከታታይ (በ2ኛው፣ ሦስተኛው፣ አራተኛው) ጉብኝቶች ወቅት የሚከናወኑ ተግባራት.....	6
3.3.3. ኤች.አይ.ቪ. ከእናት ወደ ልጅ እንዳይተላለፍ ለመከላከል የሚከናወኑ ተግባራት	8
3.4. የማዋለድና ጨቅላ ህጻናት ክብካቤ.....	8
3.4.1. በምጥና በወሊድ ጊዜ በደረጃ አራት የጤና ኤክስፔንሽን ባለሙያዎች የሚደረግ ክብካቤ 8	
3.4.2. የመጀመሪያ የምጥ ደረጃ (First Stage of labor).....	9
3.4.3. የሁለተኛ የምጥ ደረጃ (Second Stage of labor).....	11
3.4.4. 3ኛ ደረጃ ምጥ /Third stage of labour/.....	11
4. የጨቅላ ሕፃናት እንክብካቤ	11
4.1. በህብረተሰቡ ውስጥ የሚሰሩ ዝርዝር ተግባራት.....	11
4.2. ለሁሉም አዲስ ጨቅላ ሕፃናት አስፈላጊ ክብካቤ (Essential Newborn Care)	12
4.3. በተጨማሪ ለእናት-የዋ መስጠት ያለበት ምክር	12
4.4. የጨቅላ ሕፃንን በቤት ጉብኝት ጊዜ የሚከናወኑ ተግባራት.....	13
5. ድህረ ወሊድ ክብካቤ መስጠት.....	14
6. ከወሊድ ጋር በተያያዘ ምክንያት የሚከሰት ፊስቱላን መከላከል	16
6.1. ህብረተሰቡን ስለ ፊስቱላ ምንነት የማሳወቅ ስራ መስራት	16
6.2. በህብረተሰቡ ውስጥ የፊስቱላ ተጠርጣሪዎችን መለየት	16
6.3. የፊስቱላ ተጠርጣሪዎችን በአቅራቢያቸው ወደሚገኘው ጤና ጣቢያ መላክ.....	16
7. በጎ ፈቃድ ደም ለጋሾችን በመመልመል ደም ማሰባሰብ.....	17
8. የእናቶች ሞት ቅኝትና ምላሽ.....	18
8.1. ህብረተሰቡን ስለ እናቶች ሞት ቅኝትና ምላሽ ማስተማር	18
8.2. በህብረተሰቡ ውስጥ የእናቶች ሞት ልዩታ ማከናወን.....	19
8.3. በህብረተሰቡ ውስጥ የሞቱትን እናቶች መረጃ ወደ አቅራቢያ ጤና ጣቢያ መላክ.....	19
9. አገልግሎቱን ለመስጠት የሚያስፈልጉ ግብዓቶች.....	19
9.1. የስራ መርጃ መሳሪያና መመሪያዎች (Job aids).....	19
9.2. የህክምና ቁሳቁሶች/Equipments እና ሊኖሩ የሚገቡ የህክምና መድሐኒቶች.....	19

9.3. ሊኖሩ የሚገቡ የህክምና መድሐኒቶች/Medicine and Supplies/.....	19
10. በማህበረሰብ/ጤና ኬላ ደረጃ የሚሰጠው አገልግሎት እንዴት በጤና ጣቢያ ከሚሰጠው አገልግሎት ጋር ማስተሳሰር እንደሚቻል.....	19
11. እናቶችና ጨቅላ ህጻናት አገልግሎት አሰጣጥ ላይ የሚጠበቁ ውጤቶች.....	19
12. እናቶችና ጨቅላ ህጻናት አገልግሎት አሰጣጥ ክትትልና ግምገማ.....	20
13. እናቶችና ጨቅላ ህጻናት አገልግሎት አሰጣጥ መለኪያዎች	20

1. መግቢያ

የሀገራችን የጤና አገልግሎት ሥርዓት ዋና የትኩረት አቅጣጫ የጤና ማበልጸግና በሽታን መከላከል ሲሆን በተለይ ደግሞ የእናቶችና የጨቅላ ህፃናት ጤና ማሻሻል ዓቢይ ተግባር ነው። ይህን ግብ ለማሳካት ሁሉም እናቶች የቅድመ-ወሊድ ምርመራ፣ የወሊድና የድህረ ወሊድ አገልግሎትን በሰለጠነ የጤና ባለሙያ እንዲሰጥ ማድረግ አስፈላጊ ነው። በመሆኑም ህብረተሰቡን ያሳተፈ የጤና አገልግሎት ስርዓት በጤና ኤክስፔንሽን ፕሮግራም አማካኝነት ተግባራዊ መደረግ ከተጀመረ ጀምሮ በእናቶችና ጨቅላ ህፃናት ጤና መሻሻል ላይ ከፍተኛ ለውጥ በመመዘገቡ የአገልግሎት ሽፋኑ እያደገና የህመምና ሞት መጠንም እየቀነሰ ይገኛል። ይሁንና ከሚጠበቀው ለውጥ አንፃር ብዙ መስራት የሚጠይቅ በመሆኑ የህብረተሰቡ ንቃተ ህሊና ከማሳደግና በጤና ኬላ የሚሰጠው አገልግሎት ጥራትና ተደራሽነት አሁን ካለበት ደረጃ የበለጠ ለማሻሻል ካሉት አደረጃጀቶችና ከመላው ሕብረተሰብ ጋር አብሮ መስራትና ያላሳለሰ ጥረት ማድረግ ያስፈልጋል።

የእናቶችና የጨቅላ ህፃናት ጤና አገልግሎት በጥራትና በፍትህዊነት ተደራሽ ለማድረግ ይህ ሁለተኛው ትውልድ የእናቶችና የጨቅላ ህፃናት ጤና አገልግሎት ፓኬጅ ተዘጋጅቷል። በዚህ ፓኬጅ የተጨመሩ አገልግሎቶች የረጅም ጊዜ የቤተሰብ ዕቅድ ዘዴዎች፣ ተኮር የቅድመ ወሊድ አገልግሎት፣ ማህበረሰብ ተኮር የጨቅላ ህፃናት እንክብካቤ፣ የኤች አይ ቪ ምርመራ፣ የፊስቱላ፣ የማህፀን በር ካንሰር እና የእናቶች እንዲሁም ጨቅላ ህፃናት ሞት ልዩታ ማድረግን ያጠቃልላል።

2. ዓላማ

2.1. አጠቃላይ ዓላማ

ጥራት ያለው ቅድመ-ወሊድ፣ ወሊድ፣ የድህረ ወሊድ እና የጨቅላ ህፃናት ጤና አገልግሎት በሰለጠኑ የጤና ኤክስፔንሽን ባለሙያዎች በመስጠት ከዚህ ጋር ተያይዞ ሊደርስ የሚችለውን የእናቶችንና የጨቅላ ህፃናት ህመም፣ የአካል ጉዳትና ሞት መቀነስ ነው።

2.2. ዝርዝር ዓላማ

- ❖ ጥራት ያለው የቅድመ ወሊድ አገልግሎት በመስጠት በቅድመ ወሊድ ጊዜ ሊደርስ የሚችለውን የእናቶችን ህመምና ሞት እንዲሁም ሞተው የሚወለዱ የጨቅላ ህፃናት ቁጥርን መቀነስ
- ❖ ክህሎት ያለው የወሊድ አገልግሎት በመስጠት በወሊድ ጊዜ ሊደርስ የሚችለውን የእናቶችን እና የጨቅላ ህፃናት ህመምና ሞት መቀነስ
- ❖ ጥራት ያለው የድህረ ወሊድ አገልግሎት በመስጠት የእናቶችንና የጨቅላ ህፃናት ህመምና ሞት መቀነስ
- ❖ የፊስቱላ ልዩታን በማህበረሰብ ደረጃ በማጠናከር በእናቶች ላይ የሚደርሰውን ጉዳት መከላከል እና ማከም

- ❖ በደም ልገሳ ዙሪያ የህብረተሰቡን ግንዛቤ በማሳደግ የደም አገልግሎትን ማሻሻል
- ❖ የእናቶች ሞት ቅኝት በማህበረሰብ ደረጃ በመተግበር የእናቶች ሞት መቀነስ

3. በጤና ኤክስፔንሽን ባለሙያዎች የሚከናወኑ ዝርዝር ተግባራትና አተገባበር

1. የእናቶችና ጨቅላ ህጻናትን አገልግሎት ለመስጠት የቀበሌውን ሁኔታ ያገናዘበ እቅድ ማዘጋጀትና መፈጸም
2. በቅድመ ወሊድ፣ ወሊድ፣ ድህረ ወሊድና የጨቅላ ህጻናት ጤና ላይ የማህበረሰብና የባህሪ ለውጥ ለማምጣት የትምህርትና ኮሚኒኬሽን ስራዎች መስራት
3. ተኮር የቅድመ ወሊድ አገልግሎት መስጠት
4. ከእናት ወደ ጽንሰ/ልጅ የሚተላለፈውን ኤች አይ ቪ መከላከል
5. ክህሎት ያለው የማዋለድ አገልግሎት መስጠትና የጨቅላ ህጻናት ክትትልና እንክብካቤ ማድረግ
6. የድህረ ወሊድ ክትትልና እንክብካቤ ማድረግ
7. የፊስቱላ ልዩታ፣ ራፊፊል፣ ክትትልና እንክብካቤ አገልግሎት መስጠት
8. የእናቶች ሞት ቅኝትና ምላሽ ማጠናከር

3.1. የእናቶችና ጨቅላ ህጻናትን አገልግሎት ለመስጠት የቀበሌውን ሁኔታ ያገናዘበ እቅድ ማዘጋጀትና መፈጸም

- ❖ በማህበረሰብ ደረጃ የእናቶችና ጨቅላ ህጻናት አገልግሎትን ለማቀድና አፈፃፀሙን ለመከታተል የሚረዱ የጤናና የሥነ ሕዝብ መረጃዎችን ማሰባሰብ፤ ማደራጀትና መተንተን፤
- ❖ የግብዓት አቅርቦት መረጃ ማሰባሰብና መተንተን፤ ውጤቱንም ለዕቅድ ዝግጅት በግብዓትነት መጠቀም፤
- ❖ በዕቅድ ዝግጅት ወቅት በቀበሌው ያሉ ባለድርሻ አካላትን ማሳተፍ
- ❖ የመረጃ ትንተና ውጤትን መሠረት በማድረግ ዕቅድ ማዘጋጀት፤
- ❖ ዕቅዱን መፈፀም፤ አፈፃፀሙን መከታተልና መገምገም፤

3.2. በቅድመ ወሊድ፣ ወሊድ፣ ድህረ ወሊድና የጨቅላ ህጻናት ጤና ላይ የማህበረሰብና የባህሪ ለውጥ ለማምጣት የትምህርትና ኮሚኒኬሽን ስራዎች መስራት

3.2.1. ከልማት ቡድንና የ1ለ5 መሪዎች ጋር አብሮ መስራት

- ❖ በቅድመ ወሊድ፣ ወሊድ፣ ድህረ ወሊድና የጨቅላ ህጻናት ጤና ክብካቤ ላይ የ1ለ5 ትስስርና የልማት ቡድን መሪዎችን ማሰልጠን፤

- ❖ የ1ለ5 ትስስርና የልማት ቡድን መሪዎች በሰለጠኑት መሠረት በስራቸው የሚገኙ ነፍሰ ጡር እናቶችና ቤተሰቦቻቸው (ባል፣ አማኞች፣ ልጆች፣ ወንድም፣ እህት አያቶች) አንዲለዩና እንዲያስተምሩ ማድረግ፤
- ❖ የተለዩትን ነፍሰጡር እናቶች በቅድመ ወሊድ፣ ወሊድ፣ ድህረ ወሊድና የጨቅላ ህፃናት ክብካቤ አገልግሎት ለማግኘት ወደ ጤና ድርጅት መላካቸውን መከታተል፤

3.2.2. የነፍሰጡር እናቶች ኮንፈረንስ ማካሄድ

- ❖ ኮንፈረንስ የሚካሄድበትን ቦታና ጊዜ በመወሰን
- ❖ በልማት ቡድን/1ለ5 አማካይነት ተለይተው የተመዘገቡ ነፍሰጡር እናቶችና ሌሎች የሚመለከታቸው አካላት ለኮንፈረንሱ መጋበዝ
- ❖ በየኮንፈረንሱ ቀናት ውይይት የሚደረግበት ነጥብ ላይ በደንብ ማዘጋጀትና አጋዥ የሆኑ መመሪያዎችን/መፅሐፍቶችን መጠቀም (ለምሳሌ፡ የቤተሰብ ጤና መመሪያ)፤
- ❖ የነፍሰጡር እናቶች ኮንፈረንስ ለማካሄድ በተዘጋጀው ሰነድ መሰረት ስለ እርግዝና ምልክቶች፣ ስለ ቅድመ ወሊድ ክትትል፣ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች፣ የወሊድ ዝግጅት፣ ከእርግዝና ጋር ተያይዞ ለሚመጡ የአደገኛ ምልክቶች፣ የተመጣጠነ ምግብና አመጋገብ፣ በእርግዝና ጊዜ የግል ንህጽና መጠበቅ፣ አለባበስ፣ እረፍትና መዝናናት፣ ለጨቅላ ህፃናት ጤና ክብካቤ፣ የእናት ጡት ወተት ጥቅም፣ ቅድመ ወሊድ ወቅት የሚሰጡ መድሃኒቶችና ክትባት (አይረን ፎሌት፣ ፎሊክ አሲድ፣ ቲቲ ክትባት) በመሳሰሉት ርዕስ ጉዳዮች ላይ ለእናቶች የግንዛቤ ማስጨበጫ ስራዎችን መስራት
- ❖ ስለ አባለዘር በሽታ ኤች አይ ቪን ጨምሮ ቅድመ ጋብቻ/እርግዝና አስፈላጊነት እና ኤች አይ ቪ ከእናት ወደ ጽንሰ/ ልጅ እንዳይተላለፍ ጨርሶ ማስቆም ላይ የግንዛቤ ማስጨበጫ ትምህርት በጤና ኬላና እንዳስፈላጊነቱ በልማት ቡድን ደረጃ፣ በአንድ ለአምስት ትስስር ደረጃ እና በቤተሰብ ደረጃ ትምህርቱን መስጠት፣ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ በኮንፈረንሱ ወቅት አገልግሎቱን መስጠት

3.1.3 ለሃይማኖት መሪዎች የአድቮኬሲ ስራ መስራት

- ❖ ነፍሰጡር እናቶች ከሃይማኖት ጋር በተያያዘ አገልግሎቱን እንዳይጠቀሙ የሚያደርጉ ጉዳዮችን መለየት፤
- ❖ በቀበሌ ደረጃ የሚገኙ የተለያዩ የሃይማኖት መሪዎች፣ የአስተዳደር አካላትና ሌሎች ባለሙያዎች የሚገኙበት መድረክ ማዘጋጀት፤
- ❖ ለአድቮኬሲው የሚሆን የመወያያ ነጥቦችን ማዘጋጀት እና አድቮኬሲውን ማካሄድ፤
- ❖ የሃይማኖት መሪዎቹ ከውይይቱ በኋላ ሚናቸው ምን እንደሆነ እንዲለዩና እንዲያቅዱ ማድረግና ለተግባራዊነቱ መከታተል፤

3.3. የተኮር ቅድመ ወሊድ እንክብካቤ መስጠት

❖ በጤና ኤክስቴሽን ባለሙያዎች የተኮር ቅድመ ወሊድ ጊዜ የሚከተሉት ምንም ዓይነት የጤና ችግር ለሌለባት ነፍሰጡር እናት የሚደረጉ የቅድመ ወሊድ እንክብካቤ አራት የጉብኝት መርሀ ግብሮች ያከናወናሉ፡-

- የመጀመሪያ ጉብኝት ከ16 ሳምንታት በፊት (4 ወር)
- ሁለተኛ ጉብኝት ከ24-28 ሳምንታት (6 ወር)
- ሦስተኛ ጉብኝት ከ30-32 ሳምንታት (8 ወር)
- አራተኛ ጉብኝት ከ36-40 ሳምንታት (9 ወር)

3.3.1. በመጀመሪያ የጉብኝት ወቅት የሚከተሉትን አገልግሎቶች ይሰጣሉ

❖ የቤተሰብ ጤና ማህደርን በመጠቀም አስፈላጊ መረጃዎችን ማሙላት

- የመጨረሻ የወር አበባ ያየችበት ቀን በተመለከተ፤
 - ስንት ጊዜ እርግዝናና ወሊድ እንደነበረ
 - በባለፉት እርግዝናዎች እና ወሊድ ወቅት ችግር አጋጥሟት ከነበረ፤ የከፍተኛ ህክምና አገልግሎት(previous obstetric complications,Cesarean section) ተደርጎላት ከሆነ
- የደም ግፊት፣ ክብደትና ቁመት መለካት
 - የመሰረታዊ የሰውነት ጤና ጠቋሚ ምርመራ (vital signs) መለካት፣ መመዝገብ
 - ሙሉ የአካል ምርመራ (physical examination) ከራስ ፀጉር እስከ እግር ጥፍር ድረስ በተለይም የአይንን/መዳፍን መገርጣት አለመገርጣቱን ማጣራት፣ የእንቅርት፣ ጡቷ ላይ ያበጠ ነገር መኖር አለመኖሩን ያረጋግጣሉ
 - መሰረታዊ የላቦራቶሪ ምርመራ(RPR,Blood group and RH,Hepatitis B, Hgb.,UA & microscopy HCG) አቅረቢያ በሚገኙ አገልግሎቱን ወደ ሚታገኝበት ጤና ተቋም እንዲትሄድ ያደርጋሉ
 - የኤች አይ ቪ ምርመራና ምክር አገልግሎት በግልና በጥንድ ይሰጣሉ
 - የኤች አይ ቪ ምርመራ አገልግሎት ይሰጣሉ
 - የመንጋጋ ቆልፍ መከላከያ ክትባት (TT) ክትባት ይሰጣሉ
 - የብረት እንክብል በየቀኑ አንድ ፍሬ ለስድስት ወር በተከታታይ እንዲወስዱ ያደርጋሉ

- የተለያዩ የትምህርት መርጃ መሳሪያዎች በመጠቀም የቤተሰብ እቅድ አገልግሎት፣ ጡት ማጥባት፣ የግል ንጽህና፣ የአጎበር አጠቃቀም፣ የእርግዝና ጊዜ አደገኛ ምልክቶች፣ ኤች.አይ.ቪ ከእናት ወደ ልጅ መተላለፉን፣ የወሊድ ዝግጅትን በተመለከተ ያስተምራሉ
- በአቅራቢያ ወደ ሚገኘው ጤና ጣቢያ ሄደው ተጨማሪ እንክብካቤ እንዲያገኙ ማበረታታት
- አደገኛ ምልክቶች እንዳላት ማጣራትና አንድ እንኳን ካላት ወዲያውኑ ወደ ከፍተኛ ህክምና ተቋም ይልካሉ
 - ከማህጸን የደም መፍሰስ
 - በታችኛው የሆድ ክፍል ላይ የሚሰማ ከባድ ህመም
 - ትኩሳት፣ ራስ ምታት፣ ማዞር ፣ ወይም ብሻሮ ያለ እይታ
 - መንዘፍዘፍ ወይም ራስን መሳት
 - የእጆችና የፊት ማበጥ ካሉ ወደ አቅራቢያ ጤና ተቋም ሪፈር ያደርጋሉ

3.3.2. በተከታታይ (በ2ኛው፣ ሦስተኛው፣ አራተኛው) ጉብኝቶች ወቅት የሚከናወኑ ተግባራት

የቤተሰብ ፎልደር በመጠቀም የጤና ሁኔታን መጠየቅ

- ❖ የነፍስ ጡሯን ሁኔታ ለመረዳት ስለአጠቃላይ የጤና ሁኔታዎች
- ❖ እንዲሁም ሌሎች ጠቃሚ መረጃዎችን ማሳብሰብ
- ❖ የደም ግፊትና ክብደት መለከት፣ ክብደቷ በበቂ ሁኔታ እየጨመረች መሆኑንና አለመሆኑን (በየወሩ ቢያንስ አንድ ኪሎ መጨመር ይኖርባታል) ማረጋገጥ
- ❖ የመሰረታዊ የሰውነት ጤና ጠቋሚ ምርመራ (vital signs) መለካት፣ መመዝገብ
- ❖ ሙሉ የአካል ምርመራ (physical examination) ከራስ ፀጉር እስከ እግር ጥፍር ድረስ በተለይም የአይንን/መዳፍን መገርጣት አለመገርጣቱን ማጣራት፣ ጡቷ ላይ ያበጠ ነገር መኖር አለመኖሩን ማጣራት
- ❖ የመንጋጋ ቆልፍ መከላከያ ክትባት (TT) መውሰዷን ማረጋገጥ
- ❖ የብረት እንክብል (Iron folate) መውሰዷንና እንድትቀጥል ማድረግ፣
- ❖ አስፈላጊ የትምህርት መርጃ መሳሪያዎችን በመጠቀም ስለአመጋገብ፣ የቤተሰብ እቅድ አገልግሎት፣ ጡት ማጥባት፣ የግል ንጽህና፣ የአጎበር አጠቃቀም፣ የእርግዝና ጊዜ አደገኛ ምልክቶች፣ ኤች.አይ.ቪ ከእናት ወደ ልጅ መተላለፉን፣ የወሊድ ዝግጅትን በተመለከተ ማስተማር

- ❖ በአቅራቢያ ወደ ሚገኘው ጤና ጣቢያ ሄደው ተጨማሪ እንክብካቤ እንዲያገኙ ማበረታታት
- ❖ መሰረታዊ የላቦራቶሪ ምርመራ ወደ አቅራቢያ በሚገኙ አገልግሎቱ ወደ ሚሰጥበት ጤና ተቋም እንድትሄድ ማበረታታት
- ❖ የኤች አይ ቪ ምርመራና የምክር አገልግሎት በግልና በጥንድ ይሰጣሉ
- ❖ የኤች አይ ቪ ምርመራ አገልግሎት ይሰጣሉ፤
- ❖ እናትየዋ የጤና ችግሮች ካሏት በመጠየቅ፣ እንደሁኔታው መፍትሄ ይሰጣሉ፤
- ❖ ስለአመጋገቢና ሌሎች የእርግዝና ጊዜ እንክብካቤዎችን በተመለከተ ምክር ይሰጣሉ፤
- ❖ የመውለጃ ቦታዎን እንድትወስን ይረዳሉ፤ በጤና ተቋም በሰለጠነ የደረጃ አራት ጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዎች /ጤና ባለሙያ እንድትወልድ ምክር ይሰጣሉ፤
- ❖ ነፍሰጡሯ እናት የምትቆይበት(መቆያ ክፍሉን) የማዋለጃ ክፍሉንና ድህረወሊድ ክፍሉን እንድታይ ያደርጋሉ፤
- ❖ ለወሊድ አስፈላጊ የሆኑ ዝግጅቶችን እንድታደርግ ምክር ይሰጣሉ፤
- ❖ ቅድመ ወሊድ፣ ወሊድና ከወሊድ ጋር ሊከሰቱ የሚችሉ የጤና ችግሮች ዝግጅት ለእናትና ለቤተሰብ/Birth preparedness and complication readiness/
 - የምትወልድበትን ቦታ እንድትወሰን ያግዛሉ
 - የሚያዋልዳትን ጤና ባለሙያ እንድትመርጥ ያግዛሉ
 - አደገኛ ምልክቶች እንድትለይ ያስተምራሉ
 - ሊከሰቱ የሚችሉ ችግሮችን አስቀድመው ያስተምራሉ
 - የኢኮኖሚ /የብር ዝግጅት ማድረግ/ እንዳለበት ያስተምራሉ
 - የትራንስፓርት/አምቡላንስ አገልግሎት ሊያስፈልጋት እንደሚችል ያስረዳሉ
 - ለጨቅላ ህጻን የሚያስፈልጉ ቁሳቁሶች እንድታሟላ ያስተምራሉ
- ❖ በእርግዝና ወቅት የሚታዩ ዋና ዋና አደገኛ ምልክቶች ውስጥ አንዱ እንኳን ቢከሰት ወዲያውኑ ወደ ከፍተኛ ህክምና ተቋም ይልካሉ
 - ከማህጸን የደም መፍሰስ
 - ከማህጸን የእንሽርት ውሃ መፍሰስ
 - የጽንሱ እንቅስቃሴ ማቀናስ/ማቆም
 - ራስ ምታት፣ ማዞር ፣ ወይም ብኝቱ ያለ እይታ
 - በታችኛው የሆድ ክፍል ላይ የሚሰማ ከባድ ህመም
 - ትኩላት

➤ ራስ መንዘፍዘፍ ወይም ራስን መሳት

➤ የእጆችና የፊት ማበጥ ካሉ ወደ አቅራቢያ ጤና ተቋም ሪፈረ ያደርጋሉ

- ❖ ተጨማሪ የጤና አገልግሎት ለሚያስፈልጋቸው ነፍሰጡር እናቶች ለይቶ እንደአስፈላጊነቱ ድጋፍና እንክብካቤ መስጠት፤

3.3.3. ኤች.አይ.ቪ ከእናት ወደ ልጅ እንዳይተላለፍ ለመከላከል የሚከናወኑ ተግባራት

- ❖ ወደፊት እናት የሚሆኑት ሴቶች በኤች አይ ቪ እንዳይያዙ የጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዎች ስለጤናማ ወሲብ ትምህርት በመስጠትና በማማከር፣ ኮንዶም እንዲጠቀሙ ማሰራጨት፤
- ❖ በኤች አይ ቪ የተያዙ ሴቶች ያልተፈለገ እርግዝናን መከላከል እንዲችሉ ስለቤተሰብ እቅድ ማማከርና ስለእርግዝና መከላከያ ማማከርና አገልግሎት መስጠት፤
- ❖ እርጉዝ ሴቶች የኤችአይቪ ምርመራ እንዲያደርጉ ማበረታታት ኤች አይ ቪ ለተገኘባቸው እርጉዝ እናቶች ወዲያውኑ የጸረ ኤች አይ ቪ ህክምና እንዲጀምሩና በባለሙያ ታግዘው እንዲወልዱ ወደ ጤና ጣቢያ መላክ፤
- ❖ በኤች.አይ.ቪ የተያዙ እናቶችን፣ ልጆቻቸውንና ቤተሰባቸውን ወደ ተለያዩ የክብካቤና የድጋፍ አገልግሎት መስጫዎች መላክና ማያያዝ፤
- ❖ ስለህፃናት አመጋገብ የምክር አገልግሎት በመስጠት ኤች.አይ.ቪን ከእናት ወደ ልጅ የመተላለፍ ደረጃ መቀነስ ይችላሉ።

3.4. የማዋለድና ጨቅላ ህጻናት ክብካቤ

3.4.1. በምጥና በወሊድ ጊዜ በደረጃ አራት የጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዎች የሚደረግ ክብካቤ

- ❖ እናት የዋን ምጡን በተመለከተ አስፈላጊውን ጥያቄ በመጠያቅ ቅዳችን መሙላት
- ❖ መሰረታዊ የሰውነት ጤና ጠቋሚ ምርመራ (vital signs) መለካት፣ መመዝገብ ፣ ቀኑ ሳይደርስ ከተወለደ (preterm Delivery)፣ መቀመጫ መር ሲሆን (breech) መለየት
- ❖ ሙሉ የአካል ምርመራ (physical examination) ከራስ ፀጉር እስከ እግር ጥፍር ድረስ ታደርጋላች
- ❖ የምጥ ዓይነቶችን እና የሽሉ ጭንቅላት ትልቅ ከሆነ በአስቸኳይ ወደ አቅራቢያ በሚገኝ ጤና ተቋም መላክ
- ❖ የእንሽርት ወ.ሀ ፈሶ ከሆነ አስፈላጊውን አገልግሎት መስጠት
- ❖ በመውለድና ከወሊድ ጋር ተከታትለው ለሚመጡ የጤና ችግሮች/ አደገኛ ምልክቶች ለይቶ ማዘጋጀት

- ❖ ሞት እንዳይከሰት የተቻላትን ሁሉ ማድረግ እንዲሁም እንደ አስፈላጊነቱ ወደ ከፍተኛ የጤና አገልግሎት ሪፈረር ማድረግ
- ❖ የድንገተኛ ህክምና አገልግሎት ዕቃዎች እና መድኃኒቶችን ማዘጋጀት
- ❖ ፓርቶግራፍ በመጠቀም የምጡን ሁኔታ መከተታል(የእናትየዋ መረጃ፣ ስም ፣ የእርግዝና ቁጥር (gravida) ፣ የወሊድ ቁጥር (para)፣ የቤተሰብ ማህደር ቁጥር ፣ ቀንና የገባችበት ሰዓት፣ እንሽርት ውሃ የፈሰሰበት ጊዜ የያዘ የመረጃ መሙያ ቅፅ ትሞላለች
- ❖ በምጥ ጊዜ የእናትየዋ የጤና ሁኔታ መከተታል፣ መመዘዝብ
 - የልብ ምት፣ የሙቀት መጠን፣ ደም ግፊት፣ የእስትንፋስ መጠን መመዘዝብ
 - የሽንት መጠን፣ የሽንት ውስጥ ኬቶን፣ የሽንት ውስጥ ኘርቲን ምርመራ እንድታገኝ ማመቻቻት

3.4.2. የመጀመሪያ የምጥ ደረጃ (First Stage of labor)

- ❖ ሽንት በየጊዜ መሸናት እንደለበት ማስተማር
- ❖ ለእናትየዋ የፈለገችውን ያህል የጤና መረጃ መስጠት
- ❖ እናትየዋን ምቹትና እምነት በሚሰጣት መልኩ የምጥና የወሊድ እንክብካቤ ማድረግ
- ❖ ከእናትየዋና ከቤተሰቦችዋ ጥሩ ግንኙነት እንዲኖራቸው ማድረግ
- ❖ ተከታታይ የሆነ አካላዊና አእምሮዊ እርዳታ መስጠት
- ❖ የኤች አይ ቪ ምርመራና የምክር አገልግሎት መስጠት
- ❖ የማህፀን በር ክፍተት (cervical dilatation) መለካት
- ❖ በምጥ ወቅት ፈሳሽ እንድትወስድ ማድረግ
- ❖ ተደጋጋሚ የብልት ምርመራ መቀነስ
- ❖ ምጥ መጀመሩን የሚያሳውን የማህፀን በር ክፍተት ሲጀምር የሚወጣ ለሃጭ/ንፍጥመሰል ደም የቀላቀለ ፈሳሽን(show) ከወሊድ በፊት የሚከሰት የደም መፍሰስ (Ante partum Haemorrhage) መለየት
- ❖ በፓርቶግራፍ ላይ የምጥ ሂደቱን መከተታል
- ❖ በማህፀን ውስጥ ያለው መሪ አካል መውረዱን መከተታል
- ❖ የማህፀን ጡንቻ መኮማተር(contraction) ጊዜና ድግግሞሽ ክትትል ማድረግ፣ መመዘዝብ
- ❖ የማህፀን ጡንቻ መኮማተር(contraction) ወቅት የአተናፋፋስ ስርዓት መከተታል
- ❖ በየግማሽ ሰዓቱ የሽሉ/ጽንስ የልብ ምትና ሌሎችንም በፓርቶግራፍ ላይ መመዘዝብ

- ❖ የእንሽርት ውሃ (Aminotic fluid) መፍሰስ አለመፍሰሱን መከተታል
- ❖ የእንሽርት ውሃ መልክ የብልት ምርመራ በምታደርግበት ወቅት መለየት
 - I - የእንሽርት ውሃ ካልፈሰሰ ወይም ሽፋኑ ካልተቀደደ (membrane Intact)
 - C - የእንሽርት ውሃ ሽፋኑ ከተቀደደ (membrane ruptured)
 - M - የልጅ ዓይነ ምድር ካለው (meconium stained)
 - B - ደም የተነከረ (Blood stained) በሚል ቅጹን ማሙላት
- ❖ ሞልዲንግ (Molding)፣ የሽሎ ጭቅላት መገጣጠሚያ አጥንቶች መሀከል ክፍተት ሲኖር (Molding 0)፣ የሽሎ ጭቅላት መገጣጠሚያ አጥንቶች ሲቀረረቡ (Molding +1)፣ የሽሎ የጭንቅላት አጥንቶች በአነስተኛ ደረጃ ሲተላለፉ (Molding +2)፣ የማይለቅ የሽሎ ጭንቅላት አጥንቶች ሲተላለፉ (Molding +3) መሆኑን መለየት
- ❖ እናት የዋ ወደታች የመግፋት ስሜት ሳይኖራትና የማህፀን በር በበቂ ሁኔታ ሳይከፍት እንዳትገፋ ማድረግ
- ❖ በየአራት ሰዓቱ የማህፀን በር መከፈቱን በመመርመር "X" ምልክት በመጠቀም በፓርቶግራፍ መከተታል፤
- ❖ በየግማሽ ሰዓቱ የማህፀን መኮማተር ቁጥር በ10 ደቂቃ ውስጥ ስንት መኮማተርና ቆይታው ለምን ያህል ጊዜ እንደሆነ በሴኮንድ መመዝገብ
- ❖ ከ20 ሰከንድ በታች ከሆነ ፓርቶግራፍ ላይ « » በመጠቀም ምልክት ያደርጋሉ
- ❖ ከ20 — 40 ሰከንድ የሚቆይ የመኮማተር መጠን ካላት ይህን ምልክት « » ያደርጋሉ
- ❖ ከ40 ሰከንድ በላይ ከሆነ ይህን ምልክት « » ያደርጋሉ
- ❖ ተጨማሪ መድኃኒት መስጠት፤ መመዝገብ
- ❖ በየ 2 ሰዓቱ ሙቀት መለካት መመዝገብ
- ❖ በየ 30 ደቂቃው የልብ ምት ትቆጥራለች፤ ነጥብ « • » ፓርቶግራፍ ላይ ምልክት ታደርጋለች።
- ❖ በየ 4 ሰዓቱ ደም ግፊት ትለካለች ትመዘግባለች
- ❖ ሽንት በሽናችበት ጊዜ የኘሮቲን እና የሽንት መጠን በማየት ትመዘግባለች
- ❖ እናት የዋን ለማዋለድና ጨቅላ ህጻኑን ለመቀበል ዝግጅት ተደርጋለች

3.4.3. የሁለተኛ የምጥ ደረጃ (Second Stage of labor)

- ❖ በምጥ ጊዜ ለመውለድ በሚረዳ አካሄድ (Position) በመጠቀም እንድትወለድ ድጋፍ ማድረግ
- ❖ ኢንፌክሽንን የመከላከል ልምዶችን በመከተል አገልግሎት መስጠት
- ❖ በምጥ ጊዜ የእናት ወዳጅ ወይም ቤተሰብ ሲኖር በማዋለጃ ክፍል በማስገባት ወላደዋን እንዲረዱት ማድረግ
- ❖ እናትየዋ ወደታች እንድትገፋ ማበረታታት
- ❖ እንደ አስፈላጊነቱ የእንሽርት ውሃ ከረጢቱን እንዲፈስ ማድረግ
- ❖ የብልት መቅደድ (episiotomy) በተቻለ መጠን ማስወገድ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ መስራት
- ❖ የማዋለድ አገልግሎት ማከናወን

3.4.4. 3ኛ ደረጃ ምጥ /Third stage of labour/

- ❖ ሁለተኛ ልጅ አለመኖሩን መረጋገጥ
- ❖ አክሲቶሲን መስጠት
- ❖ የእንግዴ ልጅ ማህጸነዋን ወደ ታች እንዳያወጣው የሚከተሉትን ተግባራት ማከናወን
- ❖ የእትብት ስበት መቆጣጠር፤
- ❖ ማህፀን ወደ ቦታው እንዲመለስ ማህፀንን ማሸት፤
- ❖ የእንግዴ ልጅ ሽፋን በደምብ ማየት /መመርመር/፤
- ❖ የብልትና የፔሪኒየም ቀዳዳ /ጉዳት/ ካለ ማራጋገጥ እና መስፋት)
- ❖ የእንግዴ ልጅን ማዋለድ እንዲሁም ሙሉ በሙሉ መውጣቱን ማረጋገጥ
- ❖ የ3ኛ ደረጃ ምጥ/Active 3rd stage labor/ አገልግሎት መስጠት
- ❖ ከ1 ሰዓት በኋላ እናትየዋን ወደ ድህረ ወሊድ ክፍል መውሰድ

4. የጨቅላ ሕፃናት እንክብካቤ

4.1. በህብረተሰቡ ውስጥ የሚሰሩ ዝርዝር ተግባራት

- ❖ ጨቅላ ሕፃንን የሚመለከቱ ተግባራትን እና መልዕክቶችን ማስተላለፍ
- ❖ ለጨቅላ ሕፃናት መደረግ የሚገባውን ተጨማሪ እክብካቤ ማስተማር
- ❖ የጨቅላ ሕፃንን የጡት ማጥገት ባህርያት ማስተማር

- ❖ የጨቅላ ሕፃናትን አደገኛ የህመም ምልክቶችን እንዲለዩ ማድረግ
- ❖ በጨቅላ ሕፃናት ላይ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶችን (ለሕፃኑ ቅቤ ወይም ዘይት መስጠት/ማስዋጥ፣ በአራስነቷ ጊዜ በጨለማ ቤት ውስጥ መተኛት እንገር አለማጥባት እና ስኳር በመበጥበጥ ፈሳሽ ውሃ መስጠትን) እንዲያስወግዱ ማድረግ
- ❖ በመመሪያው መሰረት የታመሙ የጨቅላ ሕፃናትን መለየት፣ ማሳየትና፣ ማከም
- ❖ ለእናትየዋ ስለ ቤት ውስጥ የጨቅላ ሕፃናት ሕክምና የምክር አገልግሎት ማስጠት፣ በቀጠሮ የሚመለሱበትን ጊዜ መናገር
- ❖ በተጨማሪም በማንኛውም ጊዜ በጨቅላ ሕፃናት ላይ የሕመም ምልክት ሲያዩ ወደ ጤና ኬላው እንዲያመጡ የምክር አገልግሎት መስጠት

4.2. ለሁሉም አዲስ ጨቅላ ሕፃናት አስፈላጊ ክብካቤ (Essential Newborn Care)

- ❖ የጨቅላ ሕፃኑ ልክ ከማህፀን እንደወጣ የሚከተሉትን ተግባራት በቅደም ተከተል መፈጸም፡-
 - ሕፃኑን እንደተወለደ በእናቱ ሆድ ላይ ማስቀመጥ
 - በንጹሕ ፎጣ ከጭንቅላት ጀምሮ ሕፃኑን ማድረቅና በሌላ ንጹሕና ደረቅ ፎጣ ሰውነቱንና ራሱን መጠቅለል
 - የሕፃኑን አተነፋፈስና ቀለሙን መመርመር
 - እትብቱ ሳይቋጠር ለ3 ደቂቃ መዘግየት
 - ዕትብቱን ቋጥራ በአግባቡ መቁረጥ
 - ሕፃኑን ከእናቱ ጋር ገላ ለገላ እንዲነካካ (እንዲተቃቀፍ) ማድረግ
 - እናትየዋ ወዲያውኑ ጡት ማጥባት እንድትጀምር ማድረግ
 - በአንደኛው እና በአምስተኛው ደቂቃዎች (APGAR score) መለካት፣ ውሳኔ መስጠት (need of further RX)
 - ለጨቅላው ህፃን በሁለቱም ዐይኑ ቲቲሲ (TTC 1%) መቀበት
 - ለጨቅላው ህፃኑ እትብት ላይ ክሎሮሲዲን (Chloerhexidine) በቀን አንድ ጊዜ ለ7 ቀን በተከታታይ እንድቀባ ማስተማር፣ ማሳያት
 - ጭኑ መሀል ላይ (በፊት ለፊት በኩል) 1 ሚ.ግ ቫይታሚን ኬ(K) መስጠት
 - ክብደቱን፣ ቁመቱንና የጭንቅላቱን ዙርያ(head circumference) መለካት
- #### 4.3. በተጨማሪ ለእናትየዋ መሰጠት ያለበት ምክር

1. የህጻኑ ገላ መታጠብ ያለበት ከተወለደ 24 ሰዓት በኋላ መሆኑን ማስተማር
2. በህጻኑ ላይ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች እንዳይፈጸሙበት ለእናትና ለቤተሰብ ማስረዳት

3. ጨቅላ ህፃን ሲታመም ፈጥኖ ወደ ጤና ድርጅት የሚያስኬዱ ሁኔታዎችን ማስተማር ሲከሰት ወድያውኑ ሪፈር ማድረግ

- ጡት መጥባት አለመቻል ወይም በትንሽ ብቻ መጥባት
- መንፈራገጥ(ኮንቨልሽን)
- መዝለፍለፍ ወይም ህሊናን መሳት
- ፈጣን አተነፋፈስ
- በመተንፈስ ጊዜ የደረት መሰርጎድ መኖር
- የሰውነት መቀዝቀዝ ወይም ትኩሳት
- የሰውነት ቢጫ መሆን (የእጅ መዳፍ ፣ የእግር መጫሚያ)
- የዓይን ቆብ ማበጥና (የዓይን አር)መኖር
- ቆዳ ላይ መግል የቋጠረ ሽፍታ መኖር

4.4. የጨቅላ ሕፃንን በቤት ጉብኝት ጊዜ የሚከናወኑ ተግባራት

- ❖ አደገኛ ምልክት መኖር አለመኖራቸውን መረጋገጥ
- ❖ ለእናቲቱ በጨቅላ ሕፃኑ ላይ የሚታዩ አደገኛ የህመም ምልክቶችን ታሰዉቀለች ሲታዩም ወደ ጤና ኤላ ባአስቸኳይ እንድትወስድ ማስገንዘብ
- ❖ የጨቅላ ሕፃንን አተነፋፈስ መቁጠር ፣ ሙቀትና ክብደት መለካት፡ መመዝገብ
- ❖ የጨቅላ ሕፃኑን ሙቀት በአግባቡ ስለመጠበቅና እንዴት እንደሚጠበቅ ማሳየት
- ❖ ስለጡት ማጥባት ክህሎት ማስተማር፤ ማሳየት
- ❖ ጨቅላ ሕፃንን እትብት ምንም ሳይቀባ በንጽህና መያዝ እንደሚገባ ማሳያት፤ ማስተማር፤
- ❖ የእናት ጡትን ለ6 ወራት ያለ ምንም ተጨማሪ ምግብ ማጥባት ለህፃኑ በቂና ተመጣጣኝ ምግብ ስለመሆኑ ማስረዳት
- ❖ ለህፃኑ በበቂ ሁኔታ የእናት ጡት ወተት እንዲያገኝ እናትየዋ የተመጣጠነ ምግብ መመገብ እንዳለባት ማስተማር
- ❖ በተከታታይ ስለሚሰጡ የክትባት አይነቶች እና ጥቅም ማስተማር፤ አገልግሎቱን መስጠት
- ❖ የወባ ትንኝን ለመከላከል አጎበር መጠቀማቸውን ማረጋገጥ
- ❖ የልደት ሰርቲፍኬት መስጠት

5. ድህረ ወሊድ ክብካቤ መስጠት

- ❖ ከወሊድ በኋላ በ24 ሰዓት ውስጥ፣ በሶስተኛው ቀንና በሰባተኛው ቀን እንዲሁም በ6ኛው ሳምንት ለእናትየዋና ለሕፃን/ኗ በጤና ኬላ እና የቤት ለቤት የድህረ ወሊድ ጉብኝት ያደርጋሉ
- ❖ አጠቃላይ የእናትና የጨቅላ ሕፃንን የጤና ሁኔታን በተመለከተ ምርመራ ታደርገላች፣ የጤና ትምህርት ይሰጣሉ
- ❖ የድህረ ወሊድ አገልግሎት በወቅቱ ለማከናወን የጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዎች ከጤና ተቋም እና ከልማት ቡድን መሪዎች ስለ ድህረ ወሊድ እንዲያውቁ ያደርጋሉ።

5.1. የመጀመሪያ ጉብኝት እናት በወለደች በ24 ሰዓት ውስጥ ማደረግ ያለበት እንክብካቤ

	<u>ለእናት</u>	<u>ለህጻን</u>
በጉብኝት ወቅት ሊደረጉ የሚገባቸው እንክብካቤዎች	<p>1. እናትየዋን ምን ችግር እንዳለባት መጠየቅ። ደም ከማህጸኗ እየፈሰሰ እንደሆነ እንዲሁም ሌሎች ከወሊድ በኋላ የሚከሰቱ አደገኛ ምልክቶች እንዳሉባት መጠየቅ፤</p> <p>2. የትምህርት መርጃ መሳርያ በመጠቀም ከወሊድ በኋላ ሊከሰቱ ስለሚችሉ አደገኛ ምልክቶች ማስተማር እንዲሁም ከተከሰቱ በአፋጣኝ ወደ ከፍተኛ የጤና ተቋም መላክ፤</p> <p>3. የሰውነት ሙቀትን መለካት፤ 38 ዲጊሪ እና በላይ ከሆነ ሪፈር ያደርጋሉ፤</p> <p>4. እንደ አስፈላጊነቱ የመንጋጋ ቁልፍ መከላከያ ክትባት (TT) ይሰጣሉ፤ የአይረን እንክብል ወስዳ ካልጨረሰች እንድትቀጥል ማበረታታት፤</p> <p>5. የትምህርት መርጃ መሳርያ በመጠቀም ስለ አመጋገብ ሁኔታ፣ የንጽህና አጠባበቅ፣ ስለአጎበር አጠቃቀም፣ ጤናማ የግብረ ሥጋ ግንኙነት፣ ስለግል ንጽህና፣ ስለ ቤተሰብ ዕቅድ አገልግሎት ምክር መስጠትና</p>	<p>1. የጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዎች በGentamycine በቤትም ሆነ በጤና ኬላ አገልግሎቱን ይሰጣሉ፤</p> <p>2. የጨቅላ ሕፃን አደገኛ የህመም ምልክት እንዳለው/እንደሌለው ያጠራሉ ከተከሰተ በአፋጣኝ ወደ ከፍተኛ የህክምና ተቋም ይልካሉ፤</p> <p>3. የሰውነት ሙቀት መጠን እና ክብደቱን ይለካሉ፤</p> <p>4. የጡት ወተት ብቻ እንድትመግብ ማበረታታት፤</p> <p>5. የአይን ቅባት (TTC eye ointment) መቀበት</p> <p>6. የቆዳ ሽፋታ/ከእምብርቱ ላይ ፈሳሽ ከመጣ በአፋጣኝ ወደ ከፍተኛ የህክምና ተቋም መላክ፤</p> <p>7. ሕጻኑ ወዲያውኑ እንዳይታጠብ ምክር ይሰጣሉ፤ (ሕጻኑ ከተወለደ በኋላ ለመታጠብ ቢያንስ አንድ ቀን መቆየት ይኖርበታል)</p>

	<p>የእርግዝና መከላከያ ዘዴዎችን እንደ ምርጫዎ ይሰጣሉ፤</p> <p>6. በፀረ ወባ ትንኝ መድሀኒት የተነከረ አጎበር ስለመጠቀም አስፈላጊነት ማስተማር፤ እንድትጠቀም ማበረታታት፤</p> <p>7. ቀደም ብላ የምርመራ አገልግሎት ከላደረገች የኤችኤቪ የምርመራ አገልግሎት ይሰጣሉ የተገበረቸውን ተግባራት በሙሉ በመመዘገብ ይከተታላሉ</p>	<p>8.ሕፃኑ ከእናቱ ጋር ገላ ለገላ መተቃቀፍን፣ ጭንቅላቱንና እግሩን ጨምሮ በአግባቡ መጠቅለሉን ያረጋግጣሉ፤</p> <p>9.የፖልዮ (Polio)፣ እና ቢ.ሲ.ጂ. (BCG) ክትባት ይሰጣሉ፤</p> <p>10.የትምህርት መርጃ መሳርያ በመጠቀም ስለ:-</p> <p>ጡት ማጥባት፣ ክትባት፣ ለእትብት የሚደረግ ጥንቃቄ</p> <p>የሙቀት አጠባበቅ፣ ጨቅላ ሕፃን ላይ የሚከሰቱ አደገኛ ምልክቶች፣ንጽህና አጠባበቅ ስለ ክትባት ጥቅም፤ በህፃኑ ላይ ጎጅ ልማዳዊ ድርጊት እንዳይፈፀም እናትንና ቤሰተብን ምክር ይሰጣሉ፤</p>
--	--	---

5.2. ተከታታይ ጉብኝት፣ እናት በወለደች በሦስተኛ፣ ሰባተኛ ቀናት እና ስድስተኛ ሳምንት መደረግ ያለበት ክብካቤና ተግባራት

<p>በጉብኝት ወቅት ሊደረጉ የሚገባቸው እንክብካቤዎች</p>	<p>ለእናት</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. እናት-የዋ ችግሮች ካሉባት ታጣራለች፤ ከወለድ በኋላ የሚከሰቱ አደገኛ የሕመም ምልክቶች ካሉ ምርመራ ያካሄዳሉ፤ከተከሰቱ ወዲያውኑ ወደ ከፍተኛ የህክምና ተቋም ይልካሉ፤ 2. የትምህርት መርጃ መሳርያ በመጠቀምስለ ቤተሰብ ዕቅድ አገልግሎት፣ የግል ንጽህና፣ የአመጋገብ ሥርዓት፣ በድህረ ወሊድ ጊዜ ስለሚከሰቱ አደገኛ ምልክቶች ትምህርት ይሰጣሉ፤ 3. ከጡት ማጥባት ጋር ተያያዥ የሆኑ ችግሮች ካሉ በመጠየቅ የእናት-የዋን ችግር ይቀርፋሉ፤በእናት-የዋ ላይ የመመረዝ (Infection) ምልክቶች ካሉባት (ትኩሳት፣ ማንቀጥቀጥ፣ ሽታ ያለው ፈሳሽ ከማህፀን መውጣት እና የመሳሰሉት) በአፋጣኝ ወደ ከፍተኛ የህክምና ተቋም ይልካሉ፤ 	<p>ለሕፃን</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ሕፃኑን ጡት ብቻ እንድትመግበው ማበረታታት፡፡የሕፃኑን ሙቀት በአግባቡ እንድትጠብቅ፣ ጭንቅላቱን፣ እጁን እና እግሩን እንድትጠቀልለው እንዲሁም ከእናቱ ጋር ገላ ለገላ እንዲተቃቀፍ ማድረግ፤ 2. በጨቅላ ሕፃናት ላይ ከሚከሰቱ አደገኛ ምልክቶች ውስጥ አንዱም እንኳ ከተከሰተ በማጣራት በአፋጣኝ ወደ ከፍተኛ ጤና ተቋም መላክ፤ 3. ሕፃናትን በሚነኩ ወይም በሚንከባከቡ ወቅት እጃቸውን መታጠብ እንዳለባቸው እንዲሁም የሕፃኑን ንጽህና መጠበቅ እንደሚገባ ማስተማር፤ 4. የሕፃኑ ክብደት እየጨመረ መሆኑን፣ እትብቱ በንጽህና መጠበቁን ምክር
---------------------------------------	--	---

6. ከወሊድ ጋር በተያያዘ ምክንያት የሚከሰት ፊትላን መከላከል

6.1. ህብረተሰቡን ስለ ፊትላን ምንነት የማሳወቅ ስራ መስራት

- ❖ ስለፊትላን ምንነት ማስተማር፤
- ❖ ሁሉም እናቶች ምጥ እንደጀመራቸው ወደ ጤና ተቋም በመሄድ በጤና ኤክስቴሽን ባለሙያ/ጤና ባለሙያ ክህሎት ያለው የወሊድ አገልግሎት ማግኘት እንዳለባቸው ማስተማር፤
- ❖ ለፊትላን መከላከል አስተዋፅኦ ሊያደርጉ የሚችሉ ምክንያቶችን ማስተማር፤
- ❖ ፊትላን መከላከልና ከተከሰተም ችግሩን በህክምና ማዳን እንደሚቻል (ከህመሙ ታክመው የዳኑ ሴቶች/እናቶችን በመያዝ) ማስረዳት፤
- ❖ ፊትላን የሚያደርሰውን ጉዳት (ሴቶች ሽንትና አይነምድር መቆጣጠር ባለመቻላቸው በሚፈጠር መጥፎ ጠረን የተነሳ ከትዳር አጋሮቻቸው መለያየት፣ ከማህበረሰቡና ከቤተሰብ መገለልና ድብርት/ህመም) ማስተማር፤ እንዲሁም ይህንን ተከትሎ ከህብረተሰቡ መገለል እንዳይደርስባቸው የማሳወቅ ስራ መስራት፤
- ❖ ከህክምና በኋላ ከፊትላን የዳኑ ሴቶችን ከማህበረሰቧ ጋር የማቀላቀል ስራ መስራት፤
- ❖ በእርግዝና እና በወሊድ ጊዜ የሚሰጡ የህክምና አገልግሎቶችን በጊዜው ላለማግኘት ያስቻሏቸውን ምክንያቶች መለየት፤

6.2. በህብረተሰቡ ውስጥ የፊትላን ተጠርጣሪዎችን መለየት

- ❖ የሽንት ወይም አይነምድርን /ሁለቱንም መቆጣጠር ችግር ያጋጠማቸውን ሴቶች መለየት፤
- ❖ በሴቶች ልማት ቡድን፣ በሃይማኖት አባቶች፣ በልምድ አዋላጆች እና በሌሎች የህብረተሰብ ክፍሎች አማካኝነት የሽንትና አይነ ምድር መቆጣጠር ችግር ያጋጠማቸውን ሴቶች ወደ ጤና ኬላ ሪፖርት እንዲያደርጉ ማድረግ፤

6.3. የፊትላን ተጠርጣሪዎችን በአቅራቢያቸው ወደሚገኘው ጤና ጣቢያ መላክ

- ❖ ከማህበረሰቡ ውስጥ የተለዩትን የፊትላን ተጠርጣሪዎች ወደ ጤና ጣቢያ ሪፈር ማድረግ፤
- ❖ የአካባቢውን ማህበረሰብ በማስተባበር እንደአስፈላጊነቱ የገንዘብ መዋጮ በማሰባሰብ ለትራንስፖርት እገዛ እንዲደረግላቸው ማስተባበር፤

- ❖ ቀጣይነት ያለው የህመምተኞች ልዩታ እንዲሁም ራፊሬል እንዲኖር ለማድረግ ከህመሙ ታክመው የዳኑ እናቶችን የልዩታውን ስራ እንዲሰሩ በማገዝ ቀበሌውን/ዎችን ከ”ፊስቱላ ነፃ” የማድረግ ስራ መስራት፤

የጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዎች ፊስቱላን በተመለከተ ለማህበረሰቡ የሚያስተምሯቸው ቁልፍ የትኩረት ነጥቦች፡-

- ❖ በወሊድ ምክንያት የሚከሰተውን ፊስቱላን መከላከል እንደሚቻል
- ❖ ሴት ልጅን ማስተማር እንደሚያስፈልግ
- ❖ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶችን ማስወገድ እንደሚገባ
- ❖ የጋብቻና የመጀመሪያ ወሊድ ማዘግየት አስፈላጊ እንደሆነ
- ❖ የቤተሰብ እቅድ በመጠቀም ወሊድን ማራራቅ እና መመጠን እንደሚገባ እንዲሁም የቤተሰብ ዕቅድ አገልግሎትን በአግባቡ ከመጠቀም አኳያ ወጣት ሴቶች ላይ ትኩረት በማድረግ ያስተምራሉ
- ❖ ክህሎት ያለው የማዋለድ አገልግሎት አስፈላጊነት
- ❖ የፊስቱላ ችግር ያጋጠማቸው ሴቶች በቀዶ ህክምና ሊደኑ እንደሚችሉ
- ❖ የቤተሰብ ጤና ትምህርት በዋና ዋና ርዕሶች ላይ ይሰጣሉ፤
- ❖ ሴቶችን በቅድመ ወሊድ ፣ ወሊድ፣ ፣የድህረ ወሊድ ጊዜ የማስጠንቀቅያ ምልክቶችን በተመለከተ ሙሉ መረጃ እንዲኖራቸው ያደርጋሉ፤ ችግሩ ሲከሰት ወደ ጤና ተቋም እንዲሄዱ ያስተምራሉ፤

7. በጎ ፈቃድ ደም ለጋሾችን በመመልመል ደም ማሰባሰብ

- ❖ ከመደበኛው የጤና ኤክስቴንሽን ፕሮግራም ጋር በማሳለጥ የበጎ ፈቃድ ደም ልገሳንና የጤናማ አኗኗር ዘይቤዎችን በማህበረሰቡ ውስጥ በማስፋፋት የጤናማ ደም ፕሮግራምን ማሳካት፤
- ❖ የጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዎች ለህብረተሰብ ካላቸው ከፍተኛ የዕለት ተዕለት ቀረቤታ አንፃር የህብረተሰቡን አመለካከትና ባሕርይ በቀላሉ ለመረዳት ስለሚያስችላቸው ትምህርተ ደም ባንክን በማስረጽ የበጎ ፈቃድ ደም ለጋሾችን ማበራከት ፤

- ❖ የጤና ኤክስፔንሽን ባለሙያዎች በደም መፍሰስ ምክንያት የሚሞቱትን እናቶች ለመታደግ ማህበረሰቡ የደም ልገሳ እንዲያደርግ ግንዛቤ መፍጠር እና ማነቃቃት
- ❖ ከልማት ቡድን መሪዎች፣ ከቀበሌ አመራሮች፣ በአካባቢው ከሚንቀሳቀሱ መንግስታዊ እና መንግስታዊ ያለሆኑ ድርጅቶች እንዲሁም በትምህርት ቤቶች በመገኘት የበጎ ፈቃድ ደም ልገሳን ጥቅም ለሕብረተሰቡ በሚገባ ማስተማር፤
- ❖ ሰዎችን አስተምሮ፣ ቀስቅሶና መልምሎ የበጎ ፈቃድ ደም ለጋሾች እንዲሆኑ ለማድረግ ስለ ደም እና የደም ማስተላለፍ ህክምና አገልግሎት በቂ መረጃ መስጠት፡፡
 - አንድ ጤነኛ ሰው በጎ የማድረግ፣ ያለውን የማካፈልና ሌሎችን የመርዳት እርሾ በውስጡ ይኖረዋል ተብሎ ይገመታል፡፡ ሆኖም መቼ፣ ምን፣ የት፣ በማንና ለምን እንደሚፈለግ፣ የሚፈለገው ነገር እርሱ ያለው መሆን አለመሆኑን እንዲሁም ጉዳዩ የሚከናወንበትን አጠቃላይ የአሠራር ለህብረተሰቡ ማስረዳት፤
 - የደም እና የደም ተዋጽኦ ማስተላለፍ ሕክምና ለምንና ለማን እንደሚሰጥ፣ ደም መለገስ የሚችሉና የማይችሉ ሰዎች ስለመኖራቸው፣ ሰዎች ደም መለገስ ያለባቸው በበጎ ፈቃድ ብቻ ስለመሆኑ፣ ደም በመለገስ የሚመጣ ምንም ዓይነት የጤና ችግር ስለአለመኖሩ፣ ለሰው የሚሆን ደም ከሰው ብቻ የሚገኝና በሌላ ሰው ሠራሽ መድኃኒት ሊተካ የማይችል መሆኑ፣ ወዘተ. ግንዛቤ ማስጨበጫ ትምህርት ለህብረተሰቡ መስጠት፤
 - ደም ለጋሾች ጤናማ የአኗኗር ዘይቤ መርህን እንዲከተሉ ማስተማር፣ ስለደም ማስተላለፍ ህክምና የሚነገሩ አንዳንድ አፈ-ታሪኮች ትክክል አለመሆናቸውን እውነታዎችን ለህብረተሰቡ በማስተማር ማሳወቅ፤
- ❖ በጎ ፍቃደኞች ከተመለመሱ በኋላ በአካባቢው ከሚገኝ ደም ባንክ ሄደው እንዲለግሱ ወይም በአካባቢው በዘመቻ ደም ስሰበሰብ ተገኝተው ደም እንዲሰጡ ማድረግ

8. የእናቶች ሞት ቅኝትና ምላሽ

8.1. ህብረተሰቡን ስለ እናቶች ሞት ቅኝትና ምላሽ ማስተማር

- ❖ የእናቶች ሞት (Maternal Death) ምንነትና መንስኤውን ያስተምራሉ፤
- ❖ የእናቶች ሞት ቅኝት እና ተገቢው ምላሽ ምን እንደሆነና በማህበረሰብ ደረጃ የአተገባበር ሒደቱን ያስተምራሉ፤
- ❖ እናቶች ሞት ቅኝት ተገቢውን ምላሽ ያለውን ጠቀሜታ ያስተምራሉ፤
- ❖ ለእናቶች ሞት ቅኝት ተገቢውን ምላሽ መመሪያ፣ ለሞት መንስኤ የሚሆኑትን እና ሊወገዱ በሚችሉት ላይ መረጃ ይሰጣሉ፤ ከእርግዝና ጋር ተያይዞ በሚደርስ የእናቶች የሞት መጠን ላይ ትክክለኛ የዳሰሳ ጥናት ለማካሄድ ያለውን ጠቀሜታ ያስተምራሉ፤

8.2. በህብረተሰቡ ውስጥ የእናቶች ሞት ልዩታ ማከናወን

- ❖ የጤና ኤክስፔንሽን ባለሙያዎች በማህበረሰቡ ውስጥ በመግባት ማንኛውም ከ15- 49 ዓመት ያለች ሴት ከሞተች ለይተው ለጤና ጣቢያ ሪፖርት እንዲያደርጉ ያስተምራሉ
- ❖ አጥቢያዎ የታመሙ ሴቶችን ለይቶ ለማግኘት መረጃ ሊሰጧት በሚችሉ አካላት መካከል የግንኙነት ትስስር ይፋጥራሉ፤
- ❖ ለአቅሙሕዋን የደረሰችን ሴት ሞት በአንድ ማህበረሰብ ውስጥ ለይቶ ለማወቅ በመረጃ ምንጭነት የሚጠቀሙባቸው(ልማት ቡድን ፣ የልምድ አዋላጆች፣ የሃይማኖት አባቶች እና የማህበረሰቡ አባላት) መሆኑን ያስተምራሉ፤

8.3. በህብረተሰቡ ውስጥ የሞቱትን እናቶች መረጃ ወደ አቅራቢያ ጤና ጣቢያ መላክ

- ❖ ለተጠረጠሩ የእናቶች ሞት የሞት መንስኤ የቃል መስክር መረጃ (verbal autopsy) በሚችሉ ሴት በመሄድ ይሰበስባሉ። የተሞላውን የቃል ምስክር መረጃ ማሰባሰቢያ ቅጽ ለመጀመሪያ ጤና ክብካቤ አሃድ ያቀርባሉ።

9. አገልግሎቱን ለመስጠት የሚያስፈልጉ ግብዓቶች

9.1. የስራ መርጃ መሳሪያና መመሪያዎች (Job aids)

- ❖ የተኮር ቅድመ ወሊድ፣ ወሊድ እና ድህረ ወሊድ ክትትል ፕሮቶኮል
- ❖ እናት ወደ ጽንሰ/ልጅ ኤች አይ ቪ እንደይተላላፍ መከላከል ፕሮቶኮል
- ❖ የጤና ኤክስፔንሽን ሰራተኞች የተሐድሶ ስልጠና የእናቶችና ጨቅላ ህፃናት ማኑዋል/CMNCH
- ❖ የጤና ኤክስፔንሽን ፓኬጅ የአተገባበር መመሪያ
- ❖ የእናቶች ሞት ቅኝትና ምላሽ መመሪያ

9.2. የህክምና ቁሳቁሶች/Equipments እና ሊኖሩ የሚገቡ የህክምና መድሐኒቶች/Medicine and Supplies/

የህክምና ቁሳቁሶች/Equipments

❖ የቤተሰብ ፎልደር፣	❖ መሸፋኛ ጨርቅና ላስቲክ/ Draw sheet and Rubber sheet፣
❖ ወንበር፣ ጠራጴዛ፣ ሼልፍ፣	
❖ የክብደት መለኪያ፣ መወጣጫ፣ የምርመራ አልጋ፣ የማወለጃ አልጋ፣ የምርመራ አልጋ	❖ የደም ግፊት መለኪያ (BP apparatus and stethoscope)፣

- ❖ የፅንሱ የልብ ትርታ ማዳመጨ (Fetoscope) ፣ የሙቀት መለኪያ ፣
 - ❖ የቀጠሮ ማስጫ ካርድ ፣ የገወን ማስቀያ ፣
 - ❖ የማዋለጃ እና የእስቲች/Episiotomy and delivery set ፣ Kidney dish ፣
 - ❖ የጥጥና የፋሻ ማስቀመጫ/Drum cotton/gauze ፣
 - ❖ ለማዋለድ የሚያገለግሉ የህክምና አልባሳት/Personal protective materials/apron, eyegoogle, Boots shoe ፣
 - ❖ የመጠቅለያ ጨርቆች/Different size drapes ፣
 - ❖ የህክምና እቃ ማቅረቢያ/Trolley ፣ በረከና ፣ ኦሞ ፣ አውቶክሌቪ/Autoclave ፣ የእንግዶ ልጅ መጣያ ባልዲ/Placenta disposal container ፣ የቆሻሻ መጣያ (Dust bin) ፣ ሴፍቲ ቦክስ/Safety box ፣
 - ❖ ንንት/Glove ፣ ፋሻ/Gause ፣ በደም ስር የሚሰጥ ፈሳሽ ማስቀያ/IV stand ፣ በደም ስር የሚሰጡ መድሐኒቶች ማስጫ መርፌ/IV canula different size ፣
 - ❖ የእጥብት ማሳሪያ ክር/Cord clamp ፣ ፕላስቲር ፣ torniquate ፣ IV set ፣ መርፌ/Syringe with needle different size ፣
 - ❖ አምቡ ባግ/Ambu bag (Adult and infant size) suction machine/
- manique ፣ Tape meter ፣ Suction bulb manual/Machine ፣ የመመሪያ መሪያ መብራት/ Examination light ፣
 - ❖ የጨቅላ ህፃን መለኪያ ሚዛን/Baby weight scale ፣
 - ❖ Antiseptics ፣ Suction tube ፣
 - ❖ Catheter adult size ፣ Birth certificate ፣ Gause/cotton swab ፣ Antiseptics ፣ Detergant/soap

9.3. ሊኖሩ የሚገቡ የህክምና መድሐኒቶች/Medicine and Supplies/

- ❖ በደም ስር የሚሰጡ ፋሳሾች/IV fluids/NS, DNS, DW, RL, Glucose 40%)
- ❖ Erogometrine, Vit. K, TTC Eye ointment, BCG, OPV
- ❖ Amoxacillin, Gentamycin injection
- ❖ የኤች አይ ቪ ምርመራ ኪቲ፣ Pitocine/ oxytocine, MgSO4፣ Iron folate and folic acid
- ❖ የመንጋጋ ቆልፍ ክትባት፣

10. በማህበረሰብ/ጤና ኬላ ደረጃ የሚሰጠው አገልግሎት እንዴት በጤና ጣቢያ ከሚሰጠው አገልግሎት ጋር ማስተሳሰር እንደሚቻል

- ❖ በማህበረሰብ ደረጃ የልማት ቡድን አደረጃጀቶችን በመጠቀም ነፍሰጡር እናቶችን/በቅድመ ወሊድ፣ ወሊድ፣ ድህረ ወሊድ፣ የጨቅላ ህጻናት በመለየት በጤና ኬላ ደረጃ አስፈላጊውን አገልግሎት እንዲያገኙ በማድረግ፣ ከአቅም በላይ የሆኑ አገልግሎቶችን ወደ የመጀመሪያ ጤና እክብካቤ አሃድ አምቡላንስ በመጠቀም ሪፈር ያደርጋሉ፣ ከጤና ጣቢያ ግብረ መልስ ይቀበላሉ፣
- ❖ በጤና ጣቢያ ባለሙያዎች የቁጥጥር፣ የተቀናጀ ድጋፍና ክትትል እንዲሁም ሙያዊ እና የግብዓት ድጋፍ ያገኛሉ፣

11. እናቶችና ጨቅላ ህጻናት አገልግሎት አሰጣጥ ላይ የሚጠበቁ ውጤቶች

- ❖ በቀበሌው የሚገኙ የመውለድ እድሜ ክልል ውስጥ ያሉ ሁሉም ሴቶች የቤተሰብ እቅድ አገልግሎት ያገኛሉ
- ❖ በቀበሌው የሚገኙ ለሁሉም ነፍሰጡር እናቶች ለመጀመሪያ ጊዜ የቅድመ ወሊድ ክትትል አገልግሎት ያገኛሉ
- ❖ በቀበሌው የሚገኙ ለሁሉም ነፍሰጡር እናቶች አራተኛ ጊዜ የቅድመ ወሊድ ክትትል አገልግሎት ያገኛሉ
- ❖ ሁሉም የቀበሌው ነፍሰጡር እናቶች የቁጥኝ ምርመራ ያገኛሉ
- ❖ ሁሉም የቀበሌው ነፍሰጡር እናቶች ክህሎት ያለው የወሊድ አገልግሎት ጤና ኤክስፔሽን ባለሙያዎች አገልግሎት ያገኛሉ
- ❖ ሁሉም በቀበሌው የወለዱ እናቶች በመጀመሪያው ሳምንት ውስጥ የድህረ ወሊድ አገልግሎት ያገኛሉ

❖ ሁሉም ነፍሰጡር እናቶች ቅድመ ወሊድ፣ ወሊድ፣ ድህረ ወሊድ ወቅት የኤች አይ ቪ ምርመራና ምክር አገልግሎት ያገኛሉ

❖ በጎ ፍቃደኛ የደም ለጋሾች ይበራከታሉ

12. እናቶችና ጨቅላ ህጻናት አገልግሎት አሰጣጥ ክትትልና ግምገማ

1. የትግበራ ስራ መሰከትና የጥራት ደረጃውን መጠበቅ (እቅድ ከትግበራ ስራ ማወዳደር፣ ችግሮችን እንደየ አስፈላጊነታቸው በቅደም ተከተል ማስቀመጥ)
2. ክፍተትን መሰረት ያደረገ የተቀናጀ ድጋፍ ልማት ቡድኖች ይሰጣሉ (ልማት ቡድኖች ማስተባበር፣ መደገፍ፣ ማሰልጠንና ማበረታታት)
3. ከ1ለ5 ትስስርና ልማት ቡድን መሪዎችና ከቀበሌ አስተዳደር አካላት ጋር በየጊዜው የአፈጻጸም ግምገማ ማድረግ፣

13. እናቶችና ጨቅላ ህጻናት አገልግሎት አሰጣጥ መለኪያዎች

1. የቤተሰብ እቅድ አገልግሎት ያገኙ እናቶች
2. ለመጀመርያ ጊዜ የቅድመ ወሊድ ክትትል ያገኙ ነፍሰጡር እናቶች ብዛት
3. ለአራተኛ ጊዜ የቅድመ ወሊድ ክትትል ያገኙ ነፍሰጡር እናቶች ብዛት
4. ለፈንጣጣ የተመረመሩ ነፍሰጡር እናቶች
5. ክህሎት ያለው ወሊድ አገልግሎት ያገኙ ነፍሰጡር እናቶች ብዛት
6. የድህረ ወሊድ አገልግሎት ያገኙ እናቶች ብዛት
7. የኤች አይ ቪ ምርመራና ካውንሲሊግ የምክር አገልግሎት ያገኙ ነፍሰጡር እናቶች ብዛት፣
8. ኤች አይ ቪ ምርመራ የተደረገላቸው ነፍሰጡር እናቶች
9. ከተመረመሩት ነፍሰጡር እናቶች በደማቸው ኤች አይ ቪ የተገኘባቸው፣ ተገኝቶባቸው ህክምናውን የሚከታተሉ እናቶች ብዛት
10. በጎ ፍቃደኛ የደም ለጋሾች ብዛት
11. ከሕብረተሰቡ የፊስቱላ ታማሚ መሆናቸው ተለይተው ወደ ክፍተኛ ህክምና የተላኩ